

UDK 811.163.42'367.633
Izvorni znanstveni članak
Rukopis primljen 14. XI. 2005.
Prihvaćen za tisak 14. XII. 2005.

Luka Vukojević

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
lvukojev@ihjj.hr

VEZNIČKE SKUPINE *PA DA*, *A DA*, *E DA* U REČENICAMA POSLJEDIČNE SEMANTIKE

U radu se određuje status i struktura spomenutih vezničkih skupina u rečenicama posljedične semantike (u posljedičnim rečenicama i u izričnim rečenicama čije zavisne surečenice stoje u uzročno-posljedičnome odnosu) i odgovara na pitanje kad su (u kojim rečeničnim tipovima) ti sljedovi složeni veznici, kad je riječ o skupini *pojačivač + subordinator (donji korelator)*, a kad pak o skupini *koordinator + subordinator*. U radu se uzimlju u obzir i tim skupinama uvedene posljedične tekstne jedinice.

U posljedičnim rečenicama, osobito u nekim strukturno-semantičkim tipovima tih rečenica, pojavljuju se vezničke skupine *pa da*, *a da*, *e da*¹. U strukturno istovrijednim izričnim surečenicama među kojima postoji uzročno-posljedični odnos redovito se pojavljuju skupine *pa da*, *i da*, *te da* (tj. skupine *pa kako*, *i kako*, *te kako*). U ovome radu želimo odgovoriti na ova pitanja:

– Jesu li skupine *pa da*, *i da*, *te da* koje povezuju strukturno istovrijedne izrične surečenice složeni veznici² ili je riječ o dvama veznicima od kojih jedan (subordinator *da/kako* koji uvodi izričnu surečenicu) pripada strukturi zavisne surečenice, a drugi (koordinator *pa/i/te*) ne pripada strukturi ni jedne od surečenica?

¹ Vezničke se skupine *pa da* i *e da* pojavljuju i u drugim vrstama zavisnosloženih rečenica (u namjernim, dopusnim, načinskim i pogodbenim rečenicama). U ovome se radu ograničujemo na problem tih skupina u posljedičnim rečenicama i rečenicama posljedične semantike stoga što su one predmetom našega najužeg zanimanja. (Vidi L. Vukojević 2005.). Donosimo na ovome mjestu samo nekoliko primjera uporabe skupina *pa da* i *e da* i određujemo im status u pogodbenim, dopusnim i namjernim rečenicama.

² Za označivanje različitih vrsta veznih sredstava u literaturi se upotrebljavaju mnogi i različiti nazivi: *veznici*, *veznički analogoni*, *veznički spojevi*, *veznički sklopovi*, *vezničke konstrukcije*,

v r s t a rečenice	status slijeda <i>pa da</i>	primjeri
pogodbena	<u>veznička skupina</u> (složeni veznik; <i>pa</i> je neispustivi član vezničke skupine)	<p><i>Izmučena od mnogoga govora pane sasvim obnemogla nauznak, <u>pa da</u> joj oči nisu postajale sve veće i krupnije, mislio bi, da spava. GJALSKI_UNOC 387128; Njega su više zanimala lijepa Alicine oči i vitki stas Melitin nego ti šumski i drvotrški poslovi, <u>pa da</u> nisu bile u društvu dvije krasne, mlade gospođe, bilo bi njegovoj presvjetlosti jako dosadno u toj šumskoj pustoši. TOMIC_MELITA 306404; Ja mu rekoh da učini tako, a vi lupiste kraljeva slugu da mu krv ide, <u>pa da</u> nije mene, bili biste ga ubili. SENOA_SELJBU 329548; Znaš da su te htjeli vješati što si na javnoj cesti porobio i ubio popa. <u>Pa da</u> te nije gospodar Stjepko zlatom izbavio iz tamnice, njihao bi te kraj puta zagrebačkoga jesenski vjetar. SENOA_ZZLATO 215416; <u>Pa da</u> je i htjela, nije bilo moguće naći riječi kojima bi izrekla ono što je čutila. SIMUNOVIC_PRI 187567; E, kad one večeri lobode večerali, što je bilo, sve zaboravili. <u>Pa da</u> nije za one dvojnice, nitko ne bi ovo već pamtio. IBMAZURAN_PR 62953; Kud ćeš u toj mečavi - <u>pa da</u> i nije tako, ne, ne puštam te. GJALSKI_STKR 424662; Kapetan nije čuo što je rekla, ali je razumio, <u>pa da</u> je odvratio od njenih misli i svede na druge, reče joj: ... BEGOVIC_GIG2 116563; Vježbajući osam sati dnevno otjerala bih i najstrpljivijeg muža iz kuće. A to mi se ne isplati, <u>pa da</u> bi postala drugi Liszt. BEGOVIC_GIG3 161121</i></p>
dopusna	<u>slijed pojačivač + veznik</u> (<i>pa</i> je pojačivač, tj. ispustivi član skupine)	<p><i>Netko može živjeti u Zagrebu i dvadeset godina <u>pa da</u> ne uspije ništa upiti i poprimiti. N155_18 17325</i></p>

veznički izrazi, *složeni veznički izrazi*, *vezničke skupine* itd. U ovome ćemo radu upotrebljavati po našem mišljenju najneutralniji od tih naziva – vezničke skupine – za sve višočlane vezničke jedinice bez obzira na njihovo morfološko podrijetlo i sastav. U generativnoj gramatici (vidi npr. J. Emonds (1986: 129 i dalje)) subordinatori su podrazred prijedloga (koji uvode imenske skupine). Prijedlozi su prema tomu istom učenju četvrta kategorija glava skupina, tj. imaju svoju skupinu, mogu se kombinirati s članovima kategorije specifikatora te prema tomu imaju sintaktički status sličan statusu drugih sintaktičkih skupina. Toj skupini pripadaju subordinatori i kompletizatori, bez obzira na to uvode li priložnu ili dopunsku zavisnu surečenicu. U nekim novijim teorijama veznici imaju svoje posebne skupine, tj. svoje posebne projekcije. (Vidi Milan Mihaljević 1998: 181-186).

namjerna	<p><u>s l i j e d</u> <u>pojačivač</u> + <u>veznik</u> (pa je pojačivač, tj. ispusti- vi član skupi- ne; uz sku- pinu <i>pa da</i> potvrđena je i skupina <i>e da</i>; te su skupine međusobno zamjenjive)</p>	<p><i>Nisam poltron, nikome se ne “uvlačim” i osu- đujem one koji poštuju nekoga samo zato što je taj na vlasti <u>pa da</u> bi i oni izvukli neku korist od njega.</i> N145_14 17209; <i>Pjesnikov pogled neprestance pada po ovozemaljskim prizorima ništa ne povređujući, ni- šta ne radikalizirajući <u>e da</u> bi se sačuvala potpuna sutedičnost vlastitog prebivanja u svijetu.</i> GK9633_ 41 1406</p>
	<p><u>veznička</u> <u>skupina</u> (složeni veznik; <i>pa</i> je neispustiv, a <i>pa da</i> je veznik koji uvodi slobodnu izričnu surečenicu namjerne semantike) ekspresivna konstrukcija uz obvezatan futur</p>	<p><i>Sazva i vojsku svoju da je pregleda, <u>pa da</u> će kre- nuti na Turke da popravi što je ludo pokvario bio.</i> SE- NOA_ZZLATO 406141 > <i>Sazva i vojsku svoju da je pregleda <u>da</u> krene/kako bi krenuo na Turke da po- pravi što je ludo pokvario bio.</i></p> <p><i>Bijah tamo već dvaput (Spasuje me vodio) i zapu- tim se prečacem, <u>pa da</u> ću kroz klanac u planini.</i> SI- MUNOVC_PRI 463169; <i>Stao je također proširiva- ti kuću i druge zgrade, <u>pa da</u> će ove godine i Anicu udavati...</i> AKOVACIC_URE 616162</p>

Vezničke skupine nastaju zbog toga što su veznici što i da, koji su obvezatnom sastavnicom tih skupina, nespecificirana značenja te još i zato što kataforična pokazna zamjenica, koja je također čestom sastavnicom tih skupina, svoje značenje dobiva od zavisne surečenice. Vezničke skupine treba smatrati jedinicama razreda veznika ne samo stoga što imaju čvrsto unutrašnje ustrojstvo (s različitim stupnjem leksikalizacije) te što se kao čvrsti spojevi pojavljuju između dviju surečeni-
 ca (dakle funkcioniraju kao veznici), nego i stoga što su i sintaktička ograničenja koja vezničke skupine nameću zavisnoj surečenici istovjetna onima koja joj nameću veznici (*Učinio sam to s namjerom da vam pomognem / Učinio sam to da vam pomognem*).

Vezničke skupine nastaju najčešće u intelektualnim stilovima standardnog jezika, vjerojatno iz potrebe za preciziranjem značenjskih odnosa među surečenicama, u stilovima koji su najdina-
 mičniji i najplodniji u leksičkome i sintaktičkome smislu, stilovima koji pripadaju referencijal-
 nomu standardu, a najvažnija im je preciznost izričaja.

- Jesu li skupine *a da*, *pa da*, *e da* u posljedičnim rečenicama sastavljenim od jedne glavne i jedne zavisne surečenice složeni veznici ili je riječ o skupini pojačivač *a/pa/e* + subordinator (*donji korelator*) *da*?
- Je li status tih skupina jednak u svim strukturno-semantičkim tipovima posljedičnih rečenica?
- Kakva strukturna ograničenja nameće uporaba svake od tih skupina i kad su one međusobno zamjenjive?
- Kakav je status skupine *pa da* u tekstnome povezivanju rečenica koje stoje u uzročno-posljedičnome odnosu, tj. je li riječ o konektorskim skupinama ili o skupinama pojačivač + konektor?

Primjeri koji se navode u radu preuzeti su iz *Hrvatskoga nacionalnog korpusa* i *Bulajina korpusa* i označeni su oznakama koje su im u tim korpusima pridružene.

1. Skupine *pa da*, *a da* u lingvističkoj literaturi

Što se tiče vezničke skupine ili složenog veznika *a da*, veoma su proturječna njegova određenja. Čak je upitno i to kojemu tipu sintaktičke veze pripada. Valja reći da skupinu *a da* kao složeni veznik (D. Raguž bi rekao veznički izraz ili veznički sklop, a Katičić složeni veznik) imaju R. Katičić, J. Silić i D. Raguž..

Katičić skupinu *a da* vjerojatno sasvim slučajno spominje u kontekstu izričnih rečenica. Pritom je veoma zanimljivo kako Katičić objašnjava pojavu toga složenog veznika i njegovo značenje: „Kada se izričnoj rečenici osim njezinoga osnovnoga daje još kakvo dodatno značenje (kao npr. uzročno, dopusno ili suprotno), povezuje se veznik *da* s drugim veznicima koji izriču ta dodatna značenja. Tako nastaju onda složeni veznici kao *jer da*, *makar da*, *a da*.“ (2002: 352).

S obzirom na takvo stajalište treba reći da se izrične rečenice zbog svoje „značenjske praznine“ pune drugim, dodatnim značenjima. Ali treba reći i to da vezničke skupine nastaju iz potrebe za preciziranjem značenjskih odnosa među surečenicama i zbog toga što su veznici *što* i *da*, koji su obvezatnom sastavnicom tih skupina, nespecificirana značenja. Složene su vezničke skupine nositelji leksičkog značenja (to je značenje njihovih leksičkih glava), jednoznačne su i uvijek su verifikatori semantičkoga tipa zavisne surečenice.

U potkrepu svojem stajalištu o dodatnim značenjima Katičić navodi primjer rečenica koje po našem mišljenju nisu ni izrične ni suprotne. Evo tih primjera (svi su istoga semantičkoga tipa): *Ali, vidiš li, Kapara, sada ne prođe ni*

jedan dan a da nam ne pristupi pedesetak domobrana. (Horvat 173); *Prije nisam mogao ostati ni jednog trenutka a da me ne sjate moji mučitelji i ne počnu rastezati svaki na svoju stranu.* (Barković 1, 210); *Ne mogu a da se ne razgavanim u smijehu kad se sjetim nevjernog Tome koji kleči i vreba Dalmazovu nogu.* (Živko Jeličić 698); *Rijetko bih kod kojeg dužnika vršio svoju dužnost a da me ne bi stigao prijekor ili psovka.* (Kosor 2, 114).

Takve smo rečenice u našoj doktorskoj disertaciji po opreci prema posljedičnim rečenicama za nijekanje uzročno-posljedične veze nazvali rečenicama za potvrđivanje ostvarenosti/ostvarivosti uzročno-posljedične veze. U rečenicama za potvrđivanje ostvarenosti/ostvarivosti uzročno-posljedične veze obvezatno su zanjekane i glavna i zavisna surečenica. Negacija je u zavisnoj surečenici neispustiva, tj. obvezatna, za razliku od npr. francuskoga jezika gdje je izborna. U tim je rečenicama obvezatna i prisutnost zanjekanoga modalnog glagola u glavnoj surečenici (ili je modalni glagol moguće rekonstruirati ako nije ekspliciran).

Prema tomu, Katičićeve rečenice, barem što se tiče vezničke skupine *a da*, ne potvrđuju njegovu postavku o nastanku složenih veznika iz dodatnih ili preko dodatnih značenja veznika. Tu dakle nije riječ o složenome vezniku *a da*, nego o spoju pojačivača i subordinatora. Skupina *a da* pojavljuje se i u jednome tipu načinskih rečenica, u rečenicama nedostajuće okolnosti (tako ih nazivaju P. Mrazović i Z. Vukadinović). Strukturu rečenica za nijekanje uzročno-posljedične veze Lj. Popović (1977: 379-392) opisuje ovim značajkama: zavisna je surečenica uvijek desna surečenica (nije dakle moguće premetanje reda surečenica), a veznik u takvim rečenicama uvijek je *da*³. Glagol stoji i u prezentu i u kondicionalu, a ispred zavisne surečenice dosta se često pojavljuje veznik *pa*.⁴ Stoga taj veznik, tvrdi Popović, „treba smatrati strukturnom karakteristikom cele složene rečenice“. K tomu „veznik *pa* ne može stajati ispred druge koordinirane zavisne rečenice, što znači da on ne spada u strukturu zavisne rečenice u užem smislu“.

Malo je nejasno, a i proturječno, da s jedne strane veznik *pa* treba smatrati strukturnim obilježjem cijele složene rečenice, a da s druge strane zbog toga što ne može stajati ispred druge koordinirane surečenice, taj veznik ne pripada strukturi zavisne surečenice u užemu smislu.

U rečenicama odsutnog uzroka slijed *pa da* nije nikada složeni veznik. Sa-

³ To naravno nije točno jer se u takvim rečenicama osim veznika *da* pojavljuje i veznik *te* i skupine *a da* i *pa da*.

⁴ Prema našem korpusu kudikamo su češće rečenice odsutnog uzroka bez veznika *pa* od onih s njime.

stavnica *pa* toga slijeda uvijek je ispuštiva, te prema tome nije dio složenog veznika, nego je pojačajna čestica, intenzifikator koji ne može biti strukturni dio veznika (*pa* prema tome ni strukturni dio cijele složene rečenice). M. Kovačević s tim u vezi s razlogom tvrdi da u dvosurečeničnoj složenoj rečenici koordinator ne može stajati ispred subordinatora, prema tomu koordinatori *pa* i *a* u takvim rečenicama nemaju što povezivati, jer koordinatori mogu povezivati samo istofunkcionalne surečenice ili skupine. Iz svega se daje zaključiti da *pa* i *a* tu nisu veznici, nego pojačajne čestice s pragmatičkim, emfatičkim ili presupozicijskim vrijednostima i značenjima. Sve što se ovdje govori o skupinama *a da* i *pa da* vrijedi za sve kombinacije pojačivač + subordinator. Skupine pojačivač + koordinator u ovome se radu ne obrađuju.

V. Anić i J. Silić u svojem *Pravopisu hrvatskoga jezika* u odjeljku *Dijelovi nezavisnosloženih rečenica koji se odvajaju zarezom* donose primjer dijelova složene rečenice s veznikom (sic!) *a da*. Rečenice su s tim veznikom prema Aniću i Siliću nezavisnosložene.

Mislimo da je pogrešno složene veznike s veznikom *što* (*samo što*, *jedino što*, *tek što*, *osim što*) određivati kao koordinacijske veznike i svrstavati ih u izuzetne (Katičić i Barić i dr., Florschütz ima samo *tek što*) ili isključne (Raguž, koji ima *samo što* i *jedino što*). Tu se čini pogreška određivanja sintaktičkoga tipa veze na temelju semantičkoga tipa rečenice (izuzimanje, isključivanje). Veznik *što* uvijek je pouzdan i jednoznačan pokazatelj, verifikator hipotaktičkih odnosa. Restriktivni priloz *samo*, *jedino*, *tek* pokazatelj su semantičkoga tipa rečenice. Rečenice s tim složenim vezničkim izrazima bilo bi najbolje odrediti kao načinsko-restriktivne. Što vrijedi za veznik *što*, vrijedi i za veznik *da*.

D. Raguž (1997: 302) govori o tome da se veznik *da* često udružuje s drugim vezničkim riječima, pa između ostalih takvih kombinacija navodi i kombinacije *pa da* (*i*), *pa i da*, (*pa*) *sve da* (*i*), i to oprimjeruje rečenicama: *Pa da i nema, ne smeta; Pa da sve propadne, ne mogu više; Pa i da propadne, nije šteta*. *Pa* je tu konverzacijska čestica koja modificirajući ilokutivnu sastavnicu rečenice kao komunikativne jedinice izražava stajalište govornika. Tu istu pragmatičku funkciju mogu obavljati i druga dva koordinatora.

Prema Ragužu (1997: 297) veznik *a* ispred veznika *da* u negativnoj rečenici ima funkciju sastavnog veznika (*Otišla je a da mi nije ostavila poruku; Kako si mogao otići a da mi ne kažeš*). Ragužu su, kao i Aniću i Siliću, rečenice s veznikom skupinom *a da* nezavisnosložene. To Raguž izriječno tvrdi: „U takvoj sastavnoj rečenici ne mora stajati uvijek *da*, ali mora biti negacija.“

Sastavnica *a* skupine *a da* i tu je ispuštiva, tj. neobvezatna, te prema tomu nije veznik nego je pojačajna čestica.

2. Skupine *pa da*, *i da*, *te da* koje povezuju strukturno istovrijedne izrične surečenice u višestrukosloženoj rečenici

Funkcionalno i strukturno istovrijedne izrične surečenice moraju se koordinirati (koordinacijski povezati) da bi se ustanovila njihova istovrijednost. Koordinatori su pri takvu razumijevanju samo pokazatelji i verifikatori koordinacijskih odnosa među zavisnim surečenicama. Sastavnicu *pa* slijeda *pa da* u izričnim rečenicama moguće je tumačiti kao jednostavni koordinator koji, osim što signalizira koordinacijski odnos među surečenicama, signalizira i značenje posljedičnosti među izričnim surečenicama, tj. uspostavlja posljedični značenjski odnos među tim rečenicama⁵. Pritom subordinator (komplementizator) *da* koji uvodi drugu izričnu surečenicu pripada strukturi te zavisne surečenice, a koordinator *pa* ne pripada strukturi ni jedne surečenice.

Pri takvu tumačenju druga je izrična surečenica posljedična izrična rečenica (ili posljedično-izrična surečenica) uvedena vezničkom skupinom *pa da* (tj. skupinom koju čine koordinator *pa* i subordinator *da*, dakle dva veznika), koja svojom koordinacijskom sastavnicom u primjeru *Govorili su mi da ja puno radim pa da mogu to sam riješiti* koordinacijski povezuje drugu izričnu surečenicu *da mogu to sam riješiti* s funkcionalno i strukturno istovrijednom surečenicom *da ja puno radim*.

Skupina *pa da* može se tumačiti i kao složeni veznik *pa da*. To drugo tumačenje uvodi Lj. Popović (1982: 12-13) postulirajući sintaktičku paradigmu koja objedinjuje gramatičke konstrukcije koje koordinacijski povezuju i nezavisne i zavisne surečenice. Pri takvu razumijevanju i nezavisna (*i vraćam se kući*) i zavisna surečenica (*i da se vraćam kući*) “predstavljaju kategorijalno naporedne rečenice, nezavisno od toga kako su upotrebljene u rečenici, tj. sa kojom su klauzom koordinirane”.

U ovome radu skupine *pa da* / *i da* / *te da* / *pa kako* / *i kako* / *te kako* koje

⁵ S *pa da* povezuju se također i dvije namjerne zavisne surečenice koje stoje u odnosu uzrok-posljedica u rečenicama strukture:

glavna surečenica – *da*+namjerna surečenica – *pa da*+namjerna surečenica kojom se izražava namjera koja je posljedica realizacije namjere iz prethodne surečenice (*namjerno-posljedična surečenica*)

U tim rečenicama nije ispušten *pa* (dakle veznik posljedičnog značenja) niti je ispušten *da* kojim se uvodi druga (posljedična) namjerna surečenica. Točnije rečeno, veznik *pa* može se ispustiti, ali se njegovim ispuštanjem gubi posljedično značenje, tj. uzročno-posljedična veza među zavisnim surečenicama i samo se nižu namjerne rečenice.

Drago, došao sam da ti otvorim srce svoje, da ti kažem sve kako je bilo, pa da sudiš ocu svojemu... NAZOR_NOVELE 109038; *Koji je došao da ga vidi, pošto ga je godinama tražio i napokon našao, koji nije došao da ga otme, nego da ga izmoli od nje, pa da ga povede sobom i bude mu mjesto oca.* BEGOVIC_GIG3 249685

povezuju dvije izrične surečenice koje stoje u uzročno-posljedičnome odnosu razumijevamo kao skupine *koordinator* + *subordinator*⁶, tj. kao skupine dvaju veznika, a ne kao složene veznike (vidi bilješku 2.), kako taj slijed tumači Lj. Popović.

U tim rečenicama nisu ispustivi koordinatori *pa*, *te*, *i* (koordinatori posljedičnog značenja). Točnije rečeno, veznici *pa*, *te*, *i* mogu se ispustiti, ali se njihovim ispuštanjem gubi posljedično značenje, tj. uzročno-posljedična veza među zavisnim surečenicama i samo se nižu izrične rečenice, npr.:

Zorkin se jezik posve razveže, te mu stane kazivati toplim i srdačnim glasom kako majka samo za nju živi, kako joj je ona sve na svijetu, pa da nije čudo što je onako oštro i bezobzirno s Jakovom postupila, jer da bi to ona, njezina majka, bila učinila i s kraljevskim sinom. KUMICIC_GSAB 371613

Zorkin se jezik posve razveže, te mu stane kazivati toplim i srdačnim glasom kako majka samo za nju živi, kako joj je ona sve na svijetu, da nije čudo što je onako oštro i bezobzirno s Jakovom postupila, jer da bi to ona, njezina majka, bila učinila i s kraljevskim sinom.

Govorili su mi da ja puno radim pa da mogu to sam riješiti. N136_17 13902

Govorili su mi da ja puno radim, da mogu to sam riješiti.

Skupine *pa da*, *i da*, *te da* itd. zamjenjive su također (bez promjene značenja) posljedičnim veznikom *tako da*, npr:

Zorkin se jezik posve razveže, te mu stane kazivati toplim i srdačnim glasom kako majka samo za nju živi, kako joj je ona sve na svijetu, tako da nije čudo što je onako oštro i bezobzirno s Jakovom postupila, jer da bi to ona, njezina majka, bila učinila i s kraljevskim sinom.

Govorili su mi da ja puno radim, tako da mogu to sam riješiti.

2.1. S *pa da*, *i da*, *te da* povezuju se dvije izrične zavisne surečenice koje stoje u odnosu uzrok-posljedica u rečenicama ovakve strukture:

glavna surečenica – da/kako/što+zavisna (izrična) surečenica – pa da/i da/te da+zavisna (izrično-posljedična) surečenica

⁶ Do pojave skupina koordinator + subordinator dolazi u višestrukosloženim trosurečeničnim rečenicama u kojima su najmanje dvije surečenice istoga sintaktičkog tipa. Subordinator u takvim skupinama ispred koje zavisne surečenice pokazatelj je semantičkoga tipa zavisne surečenice, a koordinator je pokazatelj koordinacijske povezanosti zavisne surečenice s drugom istofunkcionalnom surečenicom. U jednostrukosloženoj rečenici takve se skupine ne mogu ostvariti. Kontaktni je položaj subordinatora i koordinatora slučajaj, posljedica je sintaktičke i stilističke organizacije složene rečenice.

pa da

On je na to odgovorio kako je tu već dosta potrošio pa da može nešto dobiti i na veresiju. me971029_c01 3217; Pri tome zažali što Dioklecijan nije izveo svoj naum, pa da svu tu ogromnu, daleku, gotovo nedoglednu zgradu pokrije istim jednim jedincatim krovom. GJALSKI_DOLH 9403; Onda je Luka odglavinjao kući sve misleći kako da udesi put svoj pa da nikoga ne vidi i ne čuje, upravo nikoga, nikoga. FHORVKIS_PRI 96129;

Uz koordinator *pa* nerijetko u takvim rečenicama stoji i konektor *stoga*, *zato*, *tada*, *prema tome*... U tome je slučaju koordinator (ili konektor) ispustiv jer je riječ o pleonastičkome odnosu.

Objasnili smo tada da Predsjedništvo normalno radi, da većina njegovih članova sudjeluje u radu sjednica, pa da prema tome nema nikakve ustavne krize. N138_03 17644 > Objasnili smo tada da Predsjedništvo normalno radi, da većina njegovih članova sudjeluje u radu sjednica, da prema tome nema nikakve ustavne krize. > Objasnili smo tada da Predsjedništvo normalno radi, da većina njegovih članova sudjeluje u radu sjednica, pa da nema nikakve ustavne krize.

Tako su ih s filma i televizije istisnuli tipovi koji tvrde da poznaju medij, pa da zato samo oni znaju pisati scenarije. pavlicc1 15843; Treći vele da su ondje dotukli strašnoga zmaja kojega su morali hraniti mladim djevojkama, jednu za obrok, pa da je stoga u ovoj krajini malo kuća i malo čeljadi. SIMUNOVC_PRI 578380

i da

Rekle su mi da tu stanuje već dovoljno ljudi i da za mene nema mjesta. grlic_memoar 32018

te da

Tamo su, na elektromagnetskoj rezonanci, ustanovili da prilikom napora dolazi do širenja mišića, koji se nalazi u području iznad prepone, te da zbog toga živac pritišće mišić. N159_14 15235; No, predsjednik Tuđman je, govoreći o bankarskim aferama, rekao kako država mora zaštititi sve štediša te da zato trebaju bez ikakve odgode odgovarati svi koji su lihvarskim poslovanjem zloupotrijebili štedne uloge tisuća štediša... VJ9811070 5349

Isto je i u takvim rečenicama s neizrečenom glavnom surečenicom:

Da on možda na nju zaboravi, da zavoli drugu, pa da Giza ostane usidjelica kao i one, da ostane bez života i bez ljubavi kao i one? **BEGOVIĆ_GIG1 532554** (neizrečeno: *Strahuje / Strepi / Boji se*); *Lako je za sve neprilike, što ih je izazvao onaj njegov izgred: sve se to da urediti i zabašuriti, ali šta je to, što se s njim događa? Da ne obezumi i da ga ne moradne zatvoriti u ludnicu, pa da ga njen muž, kad se vrati, nađe u luđačkoj košulji.* **BEGOVIĆ_GIG2 314008** (neizrečeno: *Boji se*); *Da svrši čim prije, pa da odbaci cigaretu i oslobodi ruku.* **BEGOVIĆ_GIG1 407282** (neizrečeno: *Želim*)

2.2. U višestrukosloženim rečenicama s bezličnom glavnom surečenicom ove strukture:

glavna surečenica s leksičkim predikatom dovoljno je, potrebno je + *izrična surečenica u kojoj se iznosi uzrok (čitava je surečenica modificirana leksičkim predikatom glavne surečenice koji stupanj koji je potreban da se izazove posljedica označuju kao dostatan ili nužan)* + *posljedična surečenica*

skupina pojačivač *pa/i* + *subordinator* uvodi surečenicu kojom se izražava posljedica uzroka danog u prvoj zavisnoj surečenici. U tome tipu rečenica *pa* nije koordinator posljedičnog značenja nego pojačivač (ispustiva čestica) koji se uvodi kako bi se izbjeglo ponavljanje izričnog veznika *da*.⁷

Dovoljno je da posjetimo kojega teškog bolesnika, iznakaženog unesrećenika ili ranjenog hrvatskog borca, pa da počnemo ozbiljnije i zrelije razmišljati o patnji, o njezinoj gorčini i smislu. **JURIC 8949** > *Dovoljno je da posjetimo kojega teškog bolesnika, iznakaženog unesrećenika ili ranjenog hrvatskog borca, da počnemo ozbiljnije i zrelije razmišljati o patnji, o njezinoj gorčini i smislu.*

Dovoljno je da nasljednici nekoga vladara imaju potrebu da se pokažu kao demokrati, kao slobodoumni ljudi, pa da izvuku iz tajnih arhiva rukopise kojima mogu dokazati da su njihovi prethodnici bili zli teroristi, protivnici slobode mišljenja i sl. **STIPCEVIĆ_A 29890**; *Imena mi, ja se neću duže da izjedam, bolje je da odem u vandrovku*, pa da na sve zaboravim.* **TOMIC_OPNK-CI 34890**; *Sudeći po njezinu izgledu, dovoljno je da se pojavi i bez tona, pa da veći dio publike bude na njezinoj strani.* **VJESNIK 5/5/15309/7**; *Sada je potrebno da učinimo samo još jedan korak pa da dospijemo do brojeva.* **PIVCEVIĆ 50877**

⁷ Umjesto surečenice koja prethodi surečenici posljedičnog značenja može dakako stajati i infitivna konstrukcija:

Dovoljno je bilo promatrati kretanje sunca od izlaska do zalaska pa da se vidi tko ima pravo – crkva ili Galilei, odnosno Kopernik. **STIPCEVIĆ_A 480089**; *Shativši da su ti ljudi k'o djece i da im je dovoljno nešto zamisliti, e da odmah povjeruju kako je to stvarno, Salih F. je odgovorio: ... jergovic_sar 129852*

Kad je riječ o ograničenjima s obzirom na vremenski i modalni plan uvjetovanim strukturno-semantičkim tipom posljedičnih ustrojstava i izborom modifikatora, takva ograničenja mogu biti uvjetovana i izborom veznika ili, bolje reći, skupine koju čini slijed *pojačivač* + *subordinator* i specifičnom organizacijom rečenice. Tako se u posljedičnim rečenicama uvedenim skupinom *pa da* uz obvezatnu prisutnost bezličnog izraza *dovoljno je* u glavnoj surečenici, koji naravno tu ne može nikad biti u kontaktu sa slijedom *pojačivač* + *veznik*, ne može nikada u zavisnoj surečenici ostvariti kondicional, nego samo prezent i svršeni prezent.⁸ U rečenici: *Dovoljno je da pukne jedna karika pa da ode lanac.* vj990117sz 16368 zamjenom prezenta kondicionalom dobiva se negramatična rečenica: *...*pa da bi otišao lanac.*⁹ Tu je pojačivač *pa* uveden iz stilskih razloga da “maskira” veznik *da* kako bi se izbjeglo njegovo poistovjećivanje s *da* koje je dio bezličnog izraza.

2.3. U višestrukosloženim izričnim rečenicama čije surečenice stoje u uzročno-posljedičnome odnosu razlikujemo dakle situaciju u kojoj je posljedični koordinator *pa* neispustiv dio vezničke skupine *pa da* (koordinator) i onu u kojoj je čestica *pa* ispustiv dio vezničke skupine (pojačivač):

u višestrukosloženim rečenicama čije surečenice stoje u uzročno-posljedičnome odnosu	status vezničke skupine <i>pa da</i> ...
<i>pa da</i> (<i>i da</i> , <i>te da</i>) povezuje dvije izrične surečenice koje stoje u uzročno-posljedičnome odnosu	koordinator + subordinator (ispuštanjem koordinatora gubi se posljedično značenje)
<i>pa da</i> povezuje dvije izrične surečenice koje stoje u uzročno-posljedičnome odnosu uz glavnu surečenicu <i>Dovoljno je</i> , <i>Potrebno je</i> , <i>Bolje je</i>	pojačivač + subordinator (pojačivač se može ispustiti)

⁸ S druge strane, u posljedičnim rečenicama uvedenim vezničkim skupinama *a da* i *e da* i modifikatorom *dovoljno* u glavnoj surečenici nije moguće kondicional zamijeniti prezentom:

Jugoplastika u Trnskom. To je čini se, sasma dovoljno e da bi zagrebački košarkaški prista-lice tražili – kartu više! Vjesnik 13/1/90/15200/11 > * *To je čini se, sasma dovoljno e da zagrebački košarkaški pristalice traže – kartu više!*

Čovječanstvo je već dovoljno odraslo, dovoljno se pozlilo a da bi mu trebalo fabulirati. De-snica 86 > *... *a da mu treba fabulirati.*

⁹ Inače se u posljedičnim rečenicama s modifikatorom *dosta* uvedenim koordinatorima *pa* i *i* može normalno ostvariti kondicional: *Osim toga, mislim da je i Žanu Tabaku dosta igranja u NBA ligi pa bi i s njim trebalo porazgovarati.* N128_01 9122.

3. Vezničke skupine *pa da*, *a da*, *e da* koje povezuju glavnu i zavisnu surečenicu posljedične rečenice

Vezničke skupine *pa da*, *a da*, *e da* ne pojavljuju se u posljedičnim rečenicama raščlanjene strukture (u nekorelativnim rečenicama), nego samo u posljedičnim rečenice neraščlanjene strukture (u korelativnim rečenicama).

Posljedične rečenice najvećim dijelom pripadaju korelativnomu podtipu neraščlanjenoga strukturno-semantičkog tipa zavisnosloženih rečenica. Te su posljedične strukture semantički veoma raznovrsne, a mnoge su i raznovrsne diskurzivne, ekspresivne i pragmatičke funkcije u kojima se takve rečenice mogu pojavljivati. U semantičkoj razredbi tih rečenica može se razlikovati sedam njihovih semantičkih tipova: 1. rečenice količinsko-kakvočne semantike, 2. rečenice neadekvatnog uzroka (koje uključuju rečenice prekomjernog i rečenice nedostatnog uzroka), 3. rečenice dostatnog uzroka, 4. rečenice potrebnog uzroka, 5. rečenice odsutnog uzroka, 6. rečenice za potvrđivanje ostvarivosti uzročno-posljedične veze, 7. upitno-posljedične rečenice.

Problem vezničkih skupina *pa da*, *a da*, *e da* razmotrit ćemo u svim strukturno-semantičkim tipovima posljedičnih rečenica u kojima se te skupine (ili neke od tih skupina) pojavljuju.

3.1 Rečenice količinsko-kakvočne semantike

U neraščlanjenim rečenicama s modifikatorima *tako*, *takav*, *toliki* i *toliko* i višečlanim modifikatorima s leksičkom sastavnicom *mjera* ili *stupanj* u glavnoj surečenici (koje su dio sintaktičke skupine korelativnih posljedičnih rečenica) postoji dvodijelna predikacija koja se sastoji od obilježivača mjere u glavnoj surečenici i zavisne surečenice.

U rečenicama količinsko-kakvočne semantike veznička skupina *pa da* pojavljuje se samo iznimno; *pa* je u toj skupini ispustivi pojačivač:

Kad bi barem imao toliko pameti, pa da pobjegne. **Marinković K 250** > *Kad bi barem imao toliko pameti da pobjegne.*

3.2. Rečenice prekomjernog uzroka

U rečenicama prekomjernog uzroka u glavnoj je surečenici prisutna elativna konstrukcija izražena analitički, priložima *isuviše*, *previše*, *odviše*, *odveć*, ili sintetički, pridjevima s prefiksom *pre-*. Korelatori *previše* i sl. (kao i *dovoljno*, *dosta* i sl.) redovito su eksplicirani, oni jasno, jednoznačno i izravno određuju

potrebnu količinu čega da bi se ostvarila očekivana i nužna posljedica. Rečenice toga tipa kvantificiraju uzrok s obzirom na stupanj koji je potreban ili dostatan da se izazove posljedica i označuju ga prekomjernim.

U rečenicama prekomjernog uzroka potvrđene su skupine pojačivač + subordinator *e da* i *a da*.¹⁰ *E* i *a* u tim su rečenicama ispuštivi, tj. njihovim se ispuštanjem ne mijenja značenje rečenice :

A drugi je što nam je rat bio konfiguriran na takav način da je predstavljao prejako moralno iskušenje svim pametnim ljudima ovoga svijeta e da bi usred rata još primjećivali i nas same. jergović_nac 12627 > A drugi je što nam je rat bio konfiguriran na takav način da je predstavljao prejako moralno iskušenje svim pametnim ljudima ovoga svijeta da bi usred rata još primjećivali i nas same.

Pavao je još premlad a da si već djevojku bira - uzlovoljila se starica, ropoćući stolovi koje je po sobi premetavala. JORGOVAN_MLI 23038 > Pavao je još premlad da si već djevojku bira - uzlovoljila se starica, ropoćući stolovi koje je po sobi premetavala

U prikupljenoj su građi potvrđeni ovi gornji korelatori i vezničke skupine pojačivač + subordinator (*donji korelator*) u rečenicama prekomjernog uzroka:

¹⁰ Balšić, *a* i njegovi gosti bijahu suviše "gospoda horvatska" staroga kova, *a da* bi se dali takvim tričarijama smetati. **GJALSKI_STKR 415438**; Možda to mnogi i ne opažaju, ja sam se odveć bavio sa sobom, *a da* toga ne bih zamijetio. **LIVADIC_NOVE 146988**; Ona se je kušala i time tješiti da je Anka preveć uvidavna, *a da* ne bi mogla prosuditi što će joj dobro biti. **JKO-ZARAC_KAP 91478**; Bio je previše flegmatičan *a da* bi se bojao svoga grijeha pred ženom; **JKOZARAC_PRI 182606**; Od pretrpljenih dosad duševnih muka bila mu volja prestaba *a da* bi to mogao od sebe otjerati. **GJALSKI_JBOR 229212**; No njihov put bio je premalo pogibeljan *a da* bi ih vrijeme strašilo. **LIVADIC_NOVE 2478**

<p>isuviše / odveć / odviše / pre- / previše / suviše ... a da</p>	<p><i>Pa ipak, sve je izgledalo <u>isuviše</u> sjajno <u>a da</u> se ne bi dogodilo nešto nepredviđeno... Vjesnik 1173/15257/10</i></p> <p><i>Sreća ga je bila <u>odveć</u> zaskočila <u>a da</u> bi je ičim mogao iskazati. Fabrio BK 31</i></p> <p><i>Ti si <u>odviše</u> lukav, <u>a da</u> se bilo gdje eksponiraš, <u>odviše</u> proračunat, <u>a da</u> se bilo za koju stranu definitivno odlučiš. Kozarčanin 15</i></p> <p><i>Bio sam <u>preslab</u> i <u>odviše</u> sam je volio, <u>a da</u> bih mogao povući iz te njezine izjave logične konzekvencije. Kozarčanin 218</i></p> <p><i>Možda zato što sam tu materiju u sebi uvijek osjećao <u>previše</u> prisno, <u>previše</u> stvarno, <u>previše</u> ozbiljno, <u>previše</u> životno, na koncu – <u>a da</u> bi se od toga smjela praviti poezija. Desnica 81</i></p> <p><i>Lički ustanak protiv kraljeve diktature i nasilja srpske žandarmerije bio je suviše malih razmjera i odvojen od hrvatske opozicije <u>a da</u> bi očuvao veći spomen. Danas 24/4/427/63</i></p>
<p>previše ... e da</p>	<p><i>S druge strane, <u>previše</u> sam narcisoidan i željan nekakve slave (istina je, ona u mojim snovima više sličí slavi nogometaša, rock zvijezde ili manekena nego slavi pisca), <u>e da</u> bih se digao, izišao i zalupio vrata za sobom, te se bavio samo književnošću. jergovic_nac 23578</i></p>

Rijetko je potvrđen srasli veznik *eda* nastao srastanjem pojačivača i veznika:

*Školstvo je isuviše važna i dragocjena tekovina eda bi se prema njoj moglo odnositi kalkulantki. **Vjesnik P sub 7/4/613/12***

3.3. Rečenice nedostatnog uzroka

Rečenicama nedostatnog uzroka izražava se neostvarenost posljedice zbog uzroka koji je nedostatan da izazove posljedicu.

U rečenicama nedostatnog uzroka u glavnoj su surečenici prisutni prilozi *nedostatno*, *nedovoljno*, pridjevi *nedostatan*, *nedovoljan*, prijedložne skupine *u nedovoljnoj mjeri/količini* i glagol *nedostajati* ili niječne konstrukcije (*nije dovoljan*, *nije dosta*, *ne dostaje* itd.). Rečenice toga tipa kvantificiraju uzrok s ob-

zirom na stupanj koji je potreban da se izazove posljedica i označuju ga nedostatnim.

I u rečenicama nedostatnog uzroka potvrđena je veznička skupina pojačivač + subordinator *a da*:

*Kraj svega toga nije se ufao da zatraži razjašnjenje od svoje žene; njemu je u taj čas bilo, kao da nije dosta intiman sa svojom ženom, a da bi mogao s njome raspravljati o tom predmetu...*JKOZARAC_PRI 248540

3.4. Rečenice dostatnog uzroka

U rečenicama dostatnog uzroka u glavnoj su surečenici prisutni prilozni *dostatno*, *dosta*, *dovoljno*, pridjevi *dostatan*, *dovoljan*, prijedložne skupine *u dovoljnoj mjeri/količini* ili glagol *dostajati*. Rečenice toga tipa kvantificiraju uzrok s obzirom na stupanj koji je potreban da se izazove posljedica i označuju ga dostatnim.

U rečenicama dostatnog uzroka potvrđene su vezničke skupine pojačivač + subordinator *pa da* i *a da*. Iako se rečenice u kojima se te skupine pojavljuju bitno razlikuju, i *a* i *pa* ispustivi su bez promjene značenja rečenice:

Bili su to trenuci kad joj se činilo da korača po opasnom rubu svijesti, kad je dovoljan samo jedan pokret pa da padne u bezdan vlastite praznine. rehak_preobr 199474 > *Bili su to trenuci kad joj se činilo da korača po opasnom rubu svijesti, kad je dovoljan samo jedan pokret da padne u bezdan vlastite praznine.*

Bio je, primjerice, dovoljan samo mig nekog Pašalićeva nazovi desničara pa da se Glavaš, ne pitajući za razloge, baci na pokazanu žrtvu. N136_12 8479 > *Bio je, primjerice, dovoljan samo mig nekog Pašalićeva nazovi desničara da se Glavaš, ne pitajući za razloge, baci na pokazanu žrtvu.*

Veznička skupina *a da* u rečenicama dostatnog uzroka posebno je zanimljiva jer te rečenice odstupaju od uobičajene strukture rečenica dostatnog uzroka. Naime, za razliku od rečenica prekomjernog uzroka u kojima je glavna rečenica uvijek potvrdna, a zavisnom se surečenicom, iako potvrdnom, implicira neizvršavanje glagolske radnje, u korelativnim rečenicama dostatnog uzroka vrijedi ovaj model:

u glavnoj surečenici nema negacije (samo u tome slučaju i možemo govoriti o rečenicama dostatnog uzroka jer ako je u glavnoj surečenici prisutna leksička ili sintaktička negacija, riječ je o rečenici nedostatnog uzroka), a zavisnom se surečenicom implicira izvršavanje glagolske radnje

Iznimka su od gornjega pravila rečenice dostatnog uzroka s vezničkom sku-

pinom *a da* i kondicionalom u zavisnoj surečenici. Sastavnicu *a*, koja je uvijek suprotnog značenja, u toj je vezničkoj skupini moguće izostaviti. U takvim se rečenicama potvrdnom zavisnom surečenicom izriče neostvarenost uzročno-posljedične veze, a niječnom zavisnom surečenicom izriče se ostvarenost te veze (kao i u rečenicama neadekvatnog uzroka):

Katoličke crkve i sada – kad su vremena i “vreloug” i “hladnog” rata dovoljno daleko a da bi se takve pozicije mogle stavljati u njihov kontekst ... Vjesnik 24/2/15242/3 ‘ne mogu se stavljati u njihov kontekst’; Čovječanstvo je već dovoljno odraslo, dovoljno se pozlilo a da bi mu trebalo fabulirati. Desnica 86 ‘ne treba mu fabulirati’; Očito djelatnost, metode pa i ciljevi toga kluba ostavljaju dovoljno dvojbi i pitanja bez odgovora a da bi katolici u njemu mogli naći išta što nemaju puno bolje i sigurnije u katoličkoj vjeri i Katoličkoj Crkvi. GK9635_04 3031 ‘katolici u njemu ne mogu naći ništa bolje i sigurnije ...’.

To se može tumačiti činjenicom da se tim rečenicama upravo i izražava nedostatan uzrok (‘–kad su vremena i “vreloug” i “hladnog” rata nedovoljno blizu ..., Čovječanstvo je već nedovoljno mlado, nedovoljno dobro..., ostavljaju nedovoljno jasnih pitanja...’) te iako se u glavnoj surečenici nalazi korelator kojim se izražava dostatan uzrok, njima se niječe ostvarenost posljedice kao u rečenicama nedostatnog uzroka. Takve rečenice semantički zapravo i jesu rečenice nedostatnog uzroka.

dovoljno ... a da	<i>Katoličke crkve i sada – kad su vremena i “vreloug” i “hladnog” rata <u>dovoljno daleko a da bi se takve pozicije mogle stavljati u njihov kontekst...</u> Vjesnik 24/2/15242/3</i>
dostajati / dovoljan ... pa da	<i>Za Bugare, pak, s kojima graniči u Slavoniji i Bosni, znači nepoželjnu glavobolju u tom kritičnom trenutku kad bi Byzantu (potučenom 917. kod Aheloja) <u>dostajao još jedan takav udarac pa da ga potisne i nadvisi Simeonovo žezlo. andric 58060</u></i> <i><u>Dovoljna je bila i najmanja sitnica, pa da se oficir oprosti sa svojim garnizonom i oputuje na crnogorsku granicu ili u kakav pijani, očajni garnizon...</u> Hašek 234</i>
dovoljno ... e da	<i>Jugoplastika u Trnskom. To je čini se, sasma <u>dovoljno e da bi zagrebački košarkaški pristalice tražili – kartu više!</u> Vjesnik 13/1/90/15200/11</i>

3.5. Rečenice potrebnog/nepotrebnog uzroka

U rečenicama potrebnog/nepotrebnog uzroka potvrđene su skupine *a da* i *pa da*. Uz *a da* potvrđen je kondicional u zavisnoj surečenici¹¹ koja je najčešće u inverziji, tj. prethodi glavnoj surečenici. Uz *pa da* kondicional se ne pojavljuje. Uvođenjem kondicionala u te rečenice dobivaju se negramatične rečenice. *A da* i *pa da* zamjenjivi su ako se zamijene i vremena, a pritom je najčešće nužno zavisnu surečenicu rečenice sa slijedom *a da* staviti u antepoziciju:

Izgleda trebalo je da ostarim pa da shvatim pitanje naših starih: »Iz čije je taj kuće?« **pavelic_izme 201374** > *A da bih shvatio pitanje naših starih: »Iz čije je taj kuće?«*, *izgleda trebalo je da ostarim*

Trebala se dogoditi smrt Nike Brajića pa da se u Trebinju uzburka nečija savjest. **lucic 279347** > *A da bi se uzburkala nečija savjest, trebala se dogoditi smrt Nike Brajića.*

A da bi se dobila spoznaja o cjelini političkog, potrebno je zajedničko djelovanje »globalne znanosti« i znanstvenih disciplina o političkom, što zajedno tvori jedinstvenu znanost o političkom – politologiju. **ppolitol 34935** > *Potrebno je zajedničko djelovanje »globalne znanosti« i znanstvenih disciplina o političkom, što zajedno tvori jedinstvenu znanost o političkom – politologiju pa da se dobije spoznaja o cjelini političkog.*

Vezničku skupinu *pa da* moguće je katkad zamijeniti skupinom *a da* i bez preponiranja zavisne surečenice, ali uz obvezatno uvođenje kondicionala:

Nije potrebno mnogo domišljanja pa da se shvati kako bi u teoriji zastupano „pravo na smrt moglo prebrzo postati pretpostavljena obveza na smrt“ kako upozorava C. Saunders. **POZAIC_CUVAR 245728** > *Nije potrebno mnogo domišljanja a da bi se shvatilo kako bi u teoriji zastupano “pravo na smrt moglo prebrzo postati pretpostavljena obveza na smrt” kako upozorava C. Saunders.*

I *a* i *pa* ispustivi su u rečenicama potrebnog/nepotrebnog uzroka bez promjene značenja tih rečenica:

Izgleda trebalo je da ostarim da shvatim pitanje naših starih: »Iz čije je taj kuće?«

Trebala se dogoditi smrt Nike Brajića da se u Trebinju uzburka nečija savjest.

Da bi se dobila spoznaja o cjelini političkog, potrebno je zajedničko djelovanje »globalne znanosti« i znanstvenih disciplina o političkom, što zajedno tvori jedinstvenu znanost o političkom – politologiju.

¹¹ Rjeđe prezent koji je uvijek zamjenjiv kondicionalom: *Čovjek je što i svjetlo, koje istom mora prelomljeno biti, a da pokaže sve svoje boje.* **JKOZARAC_PRI 223436**

U građi za ovaj rad potvrđene su rečenice potrebnog/nepotrebnog uzroka s ovim gornjim korelatorima uz vezničke skupine *pa da* i *a da*:

<p>ne mora /ne treba / nije potrebno / morati / treba ... pa da</p>	<p><i>Čini se kao da ga savjest nešto kopka, a čovjek <u>ne mora</u> biti ni velik psiholog, ni veliki analitičar; <u>pa da</u>, pročitavši »Wartime«, vidi jasno nit koja vodi u tu zavjeru. kalinic 174323</i></p> <p><i>Nogomet se u Zagrebu počeo igrati krajem prošloga stoljeća, kad je Franjo Bučar 1893. donio prvu nogometnu loptu u hrvatsku metropolu. I <u>nije treba</u>-<u>lo</u> dugo čekati, pa da to igranje nogometa bude organizirano na klupskoj razini. vj981229t 4419</i></p> <p><i><u>Nije potrebno</u> mnogo domišljanja <u>pa da</u> se shvati kako bi u teoriji zastupano »pravo na smrt moglo prebrzo postati pretpostavljena obveza na smrt«, kako upozorava C. Saunders. POZAIC_CUVAR 245746</i></p> <p><i>Hrvatska bi <u>morala</u> biti zemlja anđela pa da Tuđenove i Prličeve riječi narodu ne navijeste strašno prokletstvo kolektivne odgovornosti. jergovic_nac 178638</i></p> <p><i>Kako samo malo treba, mislila je, pa da se redoslijed događaja naglo promijeni, da se izmijeni njihov poredak i isklizne vrijeme. jergovic_kar 143087</i></p>
<p>morati / potrebno je ... a da</p>	<p><i><u>A da</u> bi im udahnuo život, <u>moraš</u> imati energije. N140_K10 19120</i></p> <p><i>Ja bih vam, milostiva, <u>morao</u> cijelu nacionalnu ekonomiju ispričovijedati, <u>a da</u> vas potpuno osvjeđoćim o istinitosti svojih nazora. JKOZARAC_KAP 35481</i></p> <p><i>A da bi se dobila spoznaja o cjelini političkog, potrebno je zajedničko djelovanje »globalne znanosti« i znanstvenih disciplina o političkom, što zajedno tvori jedinstvenu znanost o političkom – politologiju. ppolitol 34935</i></p>

3.6. Rečenice za potvrđivanje ostvarenosti/ostvarivosti uzročno-posljedične veze

U rečenicama za potvrđivanje ostvarenosti/ostvarivosti uzročno-posljedične veze obvezatno su zanijekane i glavna i zavisna surečenica. Negacija je u zavisnoj surečenici neispustiva, tj. obvezatna. U tim je rečenicama obvezatna prisutnost zanijekanoga modalnog glagola u glavnoj surečenici (ili je pak u toj surečenici moguće rekonstruirati modalni glagol ako nije ekspliciran, tj. glagol zamijeniti konstrukcijom *modalni glagol + infinitiv*, npr. *nisam odolio a da > nisam mogao odoljeti a da*), ili zanijekanoga kakvoćnoga pridjeva ili imenice.

Najstarije potvrde rečenica za potvrđivanje ostvarenosti/ostvarivosti uzročno-posljedične veze zabilježene u *Akademijinu rječniku* potječu iz 16. st.¹² Te su rečenice zanimljive zato što su, sudeći po primjerima iz *Akademijina rječnika*, beziznimno uvedene samo subordinatorom *da*, bez pojačivača *a*, za razliku od takvih suvremenijih i suvremenih rečenica koje su opet gotovo beziznimno uvedene subordinatorom *da* s pojačivačem. To vjerojatno govori u prilog tomu da je uvođenje pojačivača *a* u takva ustrojstva novija pojava. Posljednja potvrda rečenica za potvrđivanje ostvarenosti/ostvarivosti uzročno-posljedične veze prema Arj potječe iz 19. st.

Suvremena građa pokazuje da se u tome tipu rečenica redovito uz subordinator *da* nalazi pojačivač *a*, mnogo češće nego što se subordinator *da* nalazi sam¹³. U tim je rečenicama pojačivač ispustiv, a *a da* redovito uvodi surečenicu u kojoj je prezent; u rečenicama odsutnoga uzroka uz *a da* je obvezatan kondicional.

Nije mogao odoljeti, a da bar na časak ne vidi one zaplakane plave oči. JKOZARAC_PRI 191253 > Nije mogao odoljeti, da bar na časak ne vidi one zaplakane plave oči.

Iz te krhke idealizacije nije mogao a da ne uleti u suprotne krajnosti, makar

¹² *Ni bil nigdare tolik grih, da bog bi ga ne prostil. Arj, knj. 2, str. 184; Ne mogu ni nevirnici toliko i smrti zadati, da ne bi gotov bio pritrpiti. Arj, knj. 2, str. 184, A. Kanižlić; Nitko se ne može sakriti oĝna u sebje, da mu se haĝine ne izĝegu. Arj, knj. 2, str. 184; Jer se u sadaĝna vremena ne moĝe dvoje sastati, da ne govori zlo za trećim. Arj, knj. 2, str. 184, J. Banovac*

¹³ *Ako vam nije pravo: ni Drava ni Sava a niti Vrbas nisu takove rijeke, da ih ne bi mogli pregaziti! GJALSKI_UNOC 217647*

Po cijelom je Carstvu gradio, ali zidove te kuće u Laviniju ništa nije moglo zadržati da se ne uruše, da u kuću ne uđe vjetar samotnih lavinijskih noći. F94vukusic0 55713

Ni jedne radosti nije mogao imati Živko, da je ne bi s njim podijelio. GJALSKI_UNOC 225979

Ipak, još nisam bio dovoljno odrastao da me ne bi plašile pojave koje odrasle ostavljaju ravnodušnima. pavelic_izme 41291

koliko bio uravnotežen, ili baš usprkos tome. F90ivin0 278002 > Iz te krhke idealizacije nije mogao da ne uleti u suprotne krajnosti, makar koliko bio uravnotežen, ili baš usprkos tome.

Ne mogu a da ne izrazim i u ovoj prigodi dužno priznanje Svete Stolice visokim državnim i crkvenim vlastima... GK9652_02 4589 > Ne mogu da ne izrazim i u ovoj prigodi dužno priznanje Svete Stolice visokim državnim i crkvenim vlastima...

I zato on ne može a da ne mrzi svijet, jer je svijet razbojnik! segedin 279398 > I zato on ne može da ne mrzi svijet, jer je svijet razbojnik!

Nisam na njih bacao cvijeće kao drugi sugrađani koji su izašli da im plješću i da ih pozdrave, ali nisam mogao a da im se ne divim. Globus 17/3/2000 > Nisam na njih bacao cvijeće kao drugi sugrađani koji su izašli da im plješću i da ih pozdrave, ali nisam mogao da im se ne divim.

3.7. Rečenice odsutnog uzroka

U rečenicama odsutnog uzroka (nepostojanje uzroka sprečava ostvarenje posljedice) potvrđene su veznicičke skupine (pojačivač + subordinator) *a da* i *pa da*. U tim se rečenicama također često upotrebljava i samo subordinator *da* bez pojačivača. Pojačivači *a* i *pa* ispustivi su:

Hrvatska nije ni federalna ni regionalna država a da bi posebno predstavničko tijelo teritorijalnih jedinica imalo smisao. Globus 487 > Hrvatska nije ni federalna ni regionalna država da bi posebno predstavničko tijelo teritorijalnih jedinica imalo smisao.

Tena nije bila ni zlobna ni oštromna, a da bi joj to nenadano prijateljstvo cigankino iole zazorno bilo. JKOZARAC_PRI 116279 > Tena nije bila ni zlobna ni oštromna, da bi joj to nenadano prijateljstvo cigankino iole zazorno bilo.

Kažem, nisam lovački pas pa da po njuhu tražim kome da se, kad i kako obratim za riječ-dvije. N128_K11 11629 > Kažem, nisam lovački pas da po njuhu tražim kome da se, kad i kako obratim za riječ-dvije.

U tim rečenicama *a da* i *pa da* nisu zamjenjivi. Kao i u rečenicama potrebnog/nepotrebnog uzroka, *a da* uvodi surečenicu u kojoj je kondicional, *pa da* surečenicu u kojoj je prezent. *A da* i *pa da* zamjenjivi su samo uz uvjet da se zamijene i glagolska vremena. *A* je pojačivač koji daje značenjsku nijansu suprotnosti, a *pa* nijansu posljedičnosti.

Mislim da oporbena 'šestorica' nisu neki forum, pa da svaki mjesec mije-

njaju glasnogovornika. vj981228p 7380 > Mislim da oporbena 'šestorica' nisu neki forum, a da bi svaki mjesec mijenjala glasnogovornika. > Mislim da oporbena 'šestorica' nisu neki forum, da svaki mjesec mijenjaju glasnogovornika / Mislim da oporbena 'šestorica' nisu neki forum, da bi svaki mjesec mijenjala glasnogovornika.

EU nema nikakav sustav, pa je situacija sa Santerovom komisijom još složenija, jer on nije mandatar, pa da si izabere ministre kao u slučaju državnih vlada. VJ990115g 10126 > EU nema nikakav sustav, pa je situacija sa Santerovom komisijom još složenija, jer on nije mandatar, a da bi si izabrao ministre kao u slučaju državnih vlada.

Nije Mišo lud niti je srce biceps pa da ne konta. jergovicsar 53110 > Nije Mišo lud niti je srce biceps a da ne bi kontao.

I obrnuto, u svaku se rečenicu odsutnog uzroka sa subordinatorom *da* može uvesti pojačivač *a* ili pojačivač *pa*:

Nisam ratnik da bih vjerovao u pobjedu. Nisam državnik da bih vjerovao u silu. Nisam pjesnik da bih vjerovao u slavu. Nisam vjernik da bih vjerovao u trublje anđeoske na posljednjem sudu. Nisam pokajnik da bih očekivao milost. Nisam očajnik da bih priželjkivao smrt. Marinković K 273 > Nisam ratnik a da bih vjerovao u pobjedu. Nisam državnik a da bih vjerovao u silu. ... > Nisam ratnik pa da vjerujem u pobjedu. Nisam državnik pa da vjerujem u silu. ...

Rečenica: *Moji Oriovčani nisu teološki tako naobraženi da bi razlikovali posvetu od blagoslova pa sam se poveo za njima. GK9629_66 5289* svjedoči o tome da se u rečenicama odsutnog uzroka s veznikom *da* iza *da*-surečenica može pojaviti *pa*, *te*, *i* ili *tako da*-surečenica, za razliku od rečenica odsutnog uzroka s vezničkom skupinom *pa da* u kojima se iza *pa da*-surečenice ne mogu pojaviti takve surečenice, zapravo se ne mogu pojaviti nikakve surečenice osim eventualno rekurzivnoga ponavljanja istofunkcionalnih i istosemantičkih *pa da*-surečenica. (*Nisam vesla sisao pa da me uhvati policija pa da idem u zatvor pa da odležim par godina pa da me žena ostavi pa da...*)

negacija ... pa da	<i>Kažem, nisam lovački pas pa da po njuhu tražim kome da se, kad i kako obratim za riječ-dvije. N128_K11 11647</i>
negacija ... a da	<i>Hrvatska nije ni federalna ni regionalna država a da bi posebno predstavničko tijelo teritorijalnih jedinica imalo smisao. Globus 487</i>

3.8 Upitno-posljedične rečenice

U primjerima upitno-posljedičnih rečenica koji slijede *pa* je neupitno ispuštiv dio skupine *pa da*, tj. pojačivač:

što ... pa da	<i>Šta su te pitali, pa da su te tako morali tući?</i> jergovic_sar 96922
treba li ... pa da?	<i>Treba li opet poginuti slučajni prolaznik pa da se otkrije da ona postoji?</i> Globus 14/6/2002/601/25
zašto ... pa da	<i>Zašto to ne obznaniti vjernicima pa da ne žive u iluziji da su »komunistička vremena iza nas«?!</i> GK9623_21 9177
što treba ... pa da	<i>Što treba još nabrojiti pa da neki shvate da nema spužve za brzo brisanje sjećanja na ta zlodjela?</i> VJ981115i 4166
treba li ... pa da	<i>Treba li nekoga oteti i odvesti na osamu pa da taj shvati da živi u svijetu površnih odnosa?</i> N133_K07 9162

U posebnoj vrsti posljedičnih uskličnih i upitnih rečenica naglašene pragmatičke vrijednosti kojima se izražava neslaganje, čuđenje, iznenađenost itd. s potvrdnom glavnom surečenicom i uzročno-posljedičnom vezom utemeljenom na antonimnome odnosu (npr. mlad čovjek ne može / ne smije umrijeti, tako velik čovjek ne može /ne smije plakakti kao malo dijete, škrtac na može kupiti pisaći stroj itd.) *pa* se na prvi pogled može tumačiti kao koordinator koji uvodi neekspliciranu posljedičnu rečenicu.

Npr. rečenicu:

Priča čovjek koji je bio blizu Dobrovoljačke kad su naši presjekli konvoj u kojem je bio Kukanjac kao zamjena za zarobljenog Izetbegovića, da je Kukanjac plakao kao malo dijete. Toliki čovjek, pa da ne povjeruješ. **ivankov_700d 27302**

moguće je interpretirati kao da je u njoj došlo do elipse posljedične rečenice *pa to je* > *Toliki čovjek, pa to je da ne povjeruješ.*

Može se tvrditi da se tu iz pragmatičkih razloga i zbog elipse posljedične rečenice (*pa to je*) koja uvodi izričnu rečenicu (*da ne povjeruješ*) u kontaktu nalaze posljedični veznik *pa* i izrični veznik *da*. Međutim, smisao se te rečenice ne mijenja ako se *pa* ispusti: *Toliki čovjek, da ne povjeruješ.* Ta nas činjenica

navodi na zaključak da je i u tome tipu posljedičnih rečenica riječ o vezničkoj skupini *pojačivač pa + veznik da*. Rečenica:

On, škrtac, pa da se upusti u kupnju pisaćeg stroja koji...? **F911ausic0 38928**

može se interpretirati na prvi način kao rečenica s elipsom posljedične rečenice *pa nevjerojatno je*: *On, škrtac, pa nevjerojatno je da se upusti u kupnju pisaćeg stroja koji...?*, a može se pak, zbog toga što se *pa* može ispustiti, interpretirati i kao rečenica s vezničkom skupinom pojačivač *pa* + subordinator *da*: *On, škrtac, da se upusti u kupnju pisaćeg stroja koji...?*

Međutim, u sljedećim rečenicama riječ je o neispustivu članu vezničke skupine *pa da* koji uvodi upitno-posljedičnu surečenicu:

*Moja sestra bila bi odviše nesretna, ona bi očajavala. Ta nije li već njezina kob žalosna, pa da joj još i ovdje ugrabim najljepši... ne, gospodine, odričem se svega – zajeca Anijelka. AKOVACIC_PRI 79786 > *Ta nije li već njezina kob žalosna, da joj još i ovdje ugrabim najljepši... ne, gospodine, odričem se svega - zajeca Anijelka.*

*Eto na! - nasmija se Ambroz od srca - to je prava ženska politika, pa da nije istina da je Eva u raj u od zmije jabuku primila! SENOA_SELJBU 179117 > Eto na! – nasmija se Ambroz od srca – to je prava ženska politika, *da nije istina da je Eva u raj u od zmije jabuku primila!*

U tim primjerima ili sam *pa* ili čitava skupina *pa da* ima funkciju upitne čestice *zar*:

Ta nije li već njezina kob žalosna, zar da joj još i ovdje ugrabim najljepši... ne, gospodine, odričem se svega – zajeca Anijelka.

Eto na! – nasmija se Ambroz od srca - to je prava ženska politika, zar nije istina da je Eva u raj u od zmije jabuku primila! SENOA_SELJBU 179117

Iako se i tu može razmišljati o elipsi posljedične surečenice (u prvome primjeru ... *pa nepravedno je da joj još i ovdje ugrabim...*, u drugome primjeru ... *pa recite da nije istina...*), smatramo da je riječ o upitnoj pojačajnoj čestici koja se ne može doduše izostaviti jer se njezinim izostavljenjem gubi pitanje, ali se može zamijeniti drugom upitnom česticom *zar*.

3.9. Tablični pregled uporabe vezničkih skupina *a da*, *pa da* i *e da* u različitim strukturno-semantičkim tipovima posljedičnih rečenica, zakonitosti i ograničenja uporabe pojačivača

<i>Rečenice dostatnog uzroka</i>	<i>pa da</i> (+ prezent), <i>e da</i> (+ kondicional); S <i>a da</i> (+ kondicional) uvodi se rečenica kojom se niječe realiziranost uzročno-posljedične veze.
<i>Rečenice nedostatnog uzroka</i>	<i>a da</i> (+ kondicional)
<i>Rečenice prekomjernog uzroka</i>	<i>a da</i> , <i>e da'</i> (+ kondicional)
<i>Rečenice količinsko-kakvoćne semantike</i>	<i>pa da</i> (+ prezent) (izrazito pragmatička funkcija)
<i>Rečenice potrebnog uzroka</i>	<i>pa da</i> (+ prezent), <i>a da</i> (+ kondicional)
<i>Rečenice nepotrebnog uzroka</i>	<i>pa da</i>
<i>Rečenice odsutnog uzroka</i>	<i>pa da</i> (+ prezent), <i>a da</i> (+ kondicional)
<i>Rečenice za potvrđivanje uzročno-posljedične veze</i>	<i>a da</i> (+ prezent) Veznik <i>da</i> rijedak je u tim rečenicama, <i>a da</i> je mnogo češći.
<i>Upitno-posljedične i usklićno-posljedične rečenice</i>	<i>pa da</i> <i>Pa</i> je upitno-pojaćajna čestica zamjenjiva česticom <i>zar</i> ; katkad je tom česticom zamjenjiva čitava skupina <i>pa da</i> .

¹ Rijetko je potvrđen veznik *eda* nastao srastanjem pojaćajne čestice *e* i veznika *da*, npr: *Školstvo je isuviše važna i dragocjena tekovina eda bi se prema njoj moglo odnositi kalkulant-ski. Vjesnik P sub 7/4/613/12*

U svim su strukturno-semantićkim tipovima posljedićnih rećenica *a*, *pa* i *e* pojaćivaći, ispustive pojaćajne čestice.

A da i s njim zamjenjiva veznićka skupina *e da* uvode posljedićne surećenice kojima se izriće neostvarenost ili neostvarivost posljedice (rećenice neadekvatnog uzroka, rećenice odsutnog uzroka, rećenice za potvrđivanje uzroćno-posljedićne veze) uz obvezatan kondicional, dok se veznikom *pa da* uvode rećenice kojima se izriće ostvarenost ili ostvarivost posljedice uz obvezatan prezent. Iznimka su rećenice za potvrđivanje uzroćno-posljedićne veze u kojima nije potvrđena veznićka skupina *pa da*, nego samo skupina *a da* koja uvodi posljedićnu zavisnu surećenicu s prezentom. U rećenicama potrebnog i nepotrebnog

nog uzroka potvrđena je i skupina *pa da* i skupina *a da*. U rečenicama u kojima su potvrđene obje skupine one su u pravilu zamjenjive pod uvjetom zamjene i glagolskih vremena. U svim se posljedičnim rečenicama *a*, *pa* i *e*, kad su članovi skupine *a/pa/e da*, mogu izostaviti i u svim je tipovima rečenica potvrđen i subordinator (donji korelator) *da* bez pojačivača. U nekim tipovima rečenica (npr. u rečenicama za potvrđivanje uzročno-posljedične veze) mnogo se češće pojavljuje subordinator s pojačivačem *a* nego bez njega.

4. Konektorska skupina *pa da* u posljedičnim tekstnim odnosima

Što vrijedi za rečenicu, vrijedi u pravilu i za tekst, *pa* je i u slučaju posljedičnih rečenica i posljedičnih tekstnih odnosa moguće uspostaviti donekle analogan odnos.

U rečenicama povezanim konektorskom skupinom *pa da* potvrđeno je:

1. Povezivanje konektorskom skupinom *pa da* kad je riječ o rečenicama čijim bismo povezivanjem u jednu rečenicu dobili izričnu rečenicu:

Složili smo se da bi to bilo korisnije nego da nas onaj Ivan svakoga napose, makar o Badnjaku ili Velikom petku, nauči tu bajalicu za liječenje ovaca. Pa da hodamo okolo ne tražeći gdje je koja zmija koju ovcu ujela, nego gdje je čovjek čovjeku život zagorčio. GK9630_k02 5442

2. Povezivanje skupinom *pa da* potvrđeno je i pri povezivanju rečenica pri kojemu je rečenica kojom se izriče posljedica usklična rečenica velike pragmatičke vrijednosti. U konektorskoj je skupini *pa* ispustivi pojačivač u rečenicama bez negacije, dakle riječ je o skupini *pojačivač pa + konektor da*. U sljedećemu je primjeru pojačivač *pa* ispustiv uz obvezatno zamjenjivanje negiranoga glagola u rečenici na čijemu početku stoji nenegiranim:

Lijepo li se svršiše tvoje škole. Odnio ga živi đavo tko me prvi poče putiti i zavađati! Aj, aj! Bit će to doista ljekonosna pilula tvojoj majci na smrtnoj postelji! Pa da ne poludiš!- Prestanite, prestanite! AKOVACIC_URE 605749

Lijepo li se svršiše tvoje škole. Odnio ga živi đavo tko me prvi poče putiti i zavađati! Aj, aj! Bit će to doista ljekonosna pilula tvojoj majci na smrtnoj postelji! Da poludiš!- Prestanite, prestanite!

5. Zaključak

Pri povezivanju dviju izričnih surečenica koje stoje u odnosu uzrok-posljedica vezničke skupine *pa/i/te da* i *pa/i/te kako* koje uvode surečenicu kojom se izražava posljedica skupine su sastavljene od koordinatora posljedičnog značenja *pa/i/te* i subordinatora *da/kako*. Ispuštanjem posljedičnoga koordinatora

gubi se posljedično značenje, tj. uzročno-posljedična veza među zavisnim su-rečenicama, a izrične se surečenice samo nižu.

Rekle su mi da tu stanuje već dovoljno ljudi i da za mene nema mjesta. grlic_memoar 32018 Rekle su mi da tu stanuje već dovoljno ljudi, da za mene nema mjesta.

Pa da je u tekstnome povezivanju struktura usporedivih s višestrukosloženom izričnom rečenicom čijom se surečenicom izriče posljedica uzroka danog u prethodnoj surečenici konektorska skupina sastavljena od tekstnoga koordinatora *pa* i tekstnoga subordinatora *da*.

U upitnim i uskličnim posljedičnim rečenicama velike pragmatičke vrijednosti skupinu *pa da* moguće je tumačiti kao skupinu sastavljenu od koordinatora i subordinatora; koordinator *pa* pritom uvodi neekspliciranu posljedičnu su-rečenicu, a subordinator *da* izričnu. Međutim, s obzirom na to da je *pa* u tim rečenicama ispustiv, moguće ga je tumačiti i kao pojačivač. Iz svih razloga navedenih u ovome radu skloniji smo upravo tomu tumačenju.

U svim su ostalim tipovima posljedičnih rečenica *a*, *pa* i *e* pojačivači, ispustive čestice u slijedu *a/pa/e da* koje doduše imaju jasan utjecaj na rečeničnu strukturu u tome smislu da uvjetuju odabir glagolskog vremena u surečenici koju uvode (*pa* blokira uvođenje kondicionala: sve su surečenice uvedene slijedom *pa da* u sferi realne posljedice); to je posljedica toga što čestica *a* uvijek ima naglašeno suprotno značenje.

Literatura:

- ANIĆ, VLADIMIR, SILIĆ, JOSIP 2001. *Pravopis hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber – Školska knjiga.
- EMONDS, JOSEPH 1986. Les parties du discours en grammaire générative. *Recherches de Vincennes*, Paris, 14–15.
- GAATONE, DAVID 1980. Conjonctions et locutions conjonctives en français. *Folia Linguistica* 14, 1–2, The Hague, 195–211.
- GROSS, GASTON 1988. Réflexions sur la notion de locution conjonctive. *Langue Française*, 77, Paris, 19–6.
- KOLOSOVA, TAT'JANA ANDREEVNA 1967. Razgraničenje omonimičnih sojuzov i sojuznih slov. *Filološki nauki*, 4, Moskva, 64–75.
- KATIČIĆ, RADOSLAV 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku*. Zagreb: HAZU – Globus.
- KOVAČEVIĆ, MILOŠ 1990. Usložnjavanje sistema modela zavisnosloženih rečenica u savremenom srpskohrvatskom jeziku, *Književni jezik*, 2/19, Sarajevo, 57–69.

- KOVAČEVIĆ, MILOŠ 1998. Diferencijacija partikula i homofornih (dijelova) veznika, u: *Sintaksa složene rečenice u srpskom jeziku*, Raška škola, Beograd i Prosvjeta, Srbinje, 246–257.
- KOVAČEVIĆ, MILOŠ 1998. O tipovima nagomilavanja veznika u složenoj rečenici, u: *Sintaksa složene rečenice u srpskom jeziku*, Raška škola, Beograd i Prosvjeta, Srbinje, 258–267.
- KUZNECOVA, ROZA DIMITRIEVNA 1979. *Istorija podčinitel'nyh sojuzov v ruskom jazyke*, Avtoreferat dis., Saratov.
- LE GOFFIC, PIERRE 1992 *Les subordonnées circonstancielles et le classement formel des subordonnées*, u: C. Guimier (ur.) *Mille et un compléments circonstanciels*, Caen: Centre de Publications de L'Université de Caen, 69–102.
- MIHALJEVIĆ, MILAN 2003. Veznik „da“ u hrvatskoglagoljskim tekstovima. *Slavia Meridionalis*, 4, SOW, Warszawa, 9–34.
- MRAZOVIĆ, PAVICA, VUKADINOVIĆ, ZORA 1990. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad.
- PIOT, MIREILLE 1978. *Etudes transformationnelles de quelques classes de conjonctions de subordination du français*, Thèse de doctorat de 3ème cycle, Laboratoire d'Automatique Documentaire et Linguistique, Université Paris.
- PIOT, MIREILLE 1988. Coordination-subordination: une définition générale. *Langue Française*, 77, Paris, 5–18.
- PIOT, MIREILLE 1991a Problèmes de classification dans les conjonctions de subordination du français. *Studia romanica Poznaniensia*, 16, Poznań, 135–148.
- POPOVIĆ, LJUBOMIR 1977. Složene rečenice za negiranje realizovanosti neke uzročno-posljedične veze. *Književnost i jezik*, XXIV/4, Beograd, 379–392.
- POPOVIĆ, LJUBOMIR 1982. Iz problematike konstituisanja i strukturiranja složenih rečenica: nezavisne i zavisne rečenice, *Književnost i jezik*, 1/XXIX, Beograd, 1–15.
- POPOVIĆ, LJUBOMIR 1983. Slobodne izrične rečenice. *Južnoslovenski filolog*, XXXIX, Beograd, 59–83.
- RAGUŽ, DRAGUTIN 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- ROGOŽNIKOVA, R. P. 1983. Složnye predloženiya s sojuznymi česticami, u: *Sintaksis predloženiya*, Kalinin, 48–57.
- SEREBRJANAJA, F. I. 1970. K voprosu o formirovanii složnyh sočinitel'nyh sojuzov na baze neproizvodnyh, u: *Issledovanija po sovremennomu ruskomu jazyku*, Izdatel'stvo Moskovskogo unversiteta, Moskva, 227–240.
- VUKOJEVIĆ, LUKA 1998. Obradba veznika u općem hrvatskom rječniku, *Filologija*, 30–31, Zagreb, 379–394.

VUKOJEVIĆ, LUKA 2005. *Izražavanje posljedičnih odnosa u hrvatskome standardnom jeziku*. Doktorska disertacija u rukopisu.

Conjunctival Syntagms *pa da*, *a da*, *e da*, etc. in Consecutive Semantic Clauses

Abstract

Two declarative clauses in cause-consequence relationship are joined by conjunctival syntagms *pa/i/te da* and *pa/i/te kako* which introduce a consecutive clause and are composed of the consecutive coordinator *pa/i/te* and the subordinator *da/kako*. The consecutive meaning, i.e. the cause-consequence relationship between subordinated clauses, disappears when the consecutive coordinator is omitted, whereas declarative clauses are merely joined together.

Rekle su mi da tu stanuje već dovoljno ljudi i da za mene nema mjesta. **grlic_memoar 32018** *Rekle su mi da tu stanuje već dovoljno ljudi, da za mene nema mjesta.*

In textual joining of structures comparable to a multi-complex declarative clause whose clause expresses the consequence of the cause given in the previous clause, the connector syntagm *pa da* is composed of the text coordinator *pa* and the text subordinator *da*. In interrogative and exclamatory consecutive clauses of great pragmatic value the syntagm *pa da* can be interpreted as a syntagm composed of the coordinator and subordinator: the coordinator *pa* introduces a non-explicit consecutive clause, whereas the subordinator *da* introduces a declarative clause. However, since *pa* can be omitted in such clauses, it can also be interpreted as an intensifier. Owing to all reasons explicated in this paper we are more inclined to think in such terms.

In all other types of consecutive clauses *a*, *pa* and *e* are intensifiers, particles that can be omitted in the sequence *a/pa/e da* which, however, clearly affect the sentence structure in the sense that they determine the tense in the clause they introduce (*pa* obstructs the introduction of the conditional; all clauses introduced by *pa da* are in the sphere of real consequence). This is caused by the fact that the particle *a* has a strong opposite meaning.

Ključne riječi: vezničke skupine *pa da*, *a da*, *e da*, povezivanje istofunkcionalnih rečenica, posljedične rečenice, posljedični tekstni odnosi

Key words: conjunctival groups *pa da*, *a da*, *e da*, linking clauses of identical function, consecutive clauses, consecutive textual relations